

Bondehallen 1924–1982

Av Haakon Koht-Norbye

Historien om det for mange, «minnerike og kjære forsamlingslokalet i Høiefjeringen». Det var ungdommen som i sin tid fikk bygd forsamlingslokalet. Garantiselskapet Bøndernes Hus sør for innkjørsla til Haga Vestre. På folkemunne het forsamlingslokalet bare «Bondehallen». Det var også ungdommen som avhendet lokalet da det ble for lite, utslitt og med for liten parkeringsplass, nå i bilismens tidsalder.

Ungdomslaget Eidsberg

Lærerne i Eidsberg gjorde en stor innsats for ungdommen rundt forrige århundreskifte. Folk med utdanning var en slags kulturspredere for ungdommen på landsbygda den gang. De fikk til et stiftelsesmøte i losjelokalet ved Eidsberg stasjon 3. mars 1908 for et ungdomslag rundt Eidsberg kirke. Det ble på dette møte nedsatt en lovkomité bestående av agronom Trauerud, lærer Lotsberg (Thy skole), lærer og kirkesanger Nuland (Skaltorp skole) og pastor Jansen i prestegården.

17. mars var det nytt møte i «Losjen» og laget valgte sitt første styre: Formann ble lærer Lotsberg, viseformann agronom Trauerud, til sekretær ble valgt sakfører Johs. Finstad og som kasserer Oluf Knoll. De øvrige styremedlemmer var Martha Grønnern, (ble med tiden fru Aksel Haga), Anna Knoll, pastor Jansen og lærer Nuland. Navnet på laget ble Ungdomslaget Eidsberg, noe

som lett kunne forveksles med Eids Ungdomslag på Slitu.

Ungdomslaget fikk en flakkende tilværelse de første årene. Ved side av kulturell lagsvirksomhet, lærte også ungdommen dans og folkeviser. På grunn av dansen kunne man ikke ha møtene sine i «Losjen», hvor det danseforbud.

Det fleksible ungdomslaget

Laget hadde derfor sine møter på forskjellige gårder. Det hadde tilstelninger på Foss, Skaltorp, Elve og ikke å forglemme hos Martha og Aksel Haga i hele fire år. Ekteparet hadde den gang det Østre Haga, så som Haga jordbruksskole i dag eier.

Deretter hadde man møtene sine på Høieskolen en periode, men de likte ikke en del folk i skolestyret. Da man var redd for utkastelse fra skole var Ludvik Stensrud redningsmann. Han lot laget få bli på Stensrud i mange år, helt til laget kunne flytte inn i «Bondehallen». I de seks åra ungdomslaget var på Stensrud, var det godt for styret å ha et fast sted å være. Laget hadde nemlig kateter, piano, krakker, kaffestell m.m., så det var godt å slippe å flytte disse tingene fra gård til gård.

Driftige ungdommer på Stensrud

Det var tæl i de ungdommene som holdt til på Stensrud i disse årene. De lengtet nok sikkert etter et skikkelig lokale å holde til i. De la nå planer om

Bondehallen.

et eget lokale i samarbeid med bøndene i Høiefjeringen. De fikk gratis tomt av Eivind Haga, og bøndene stilte opp som garantister for det som offisielt skulle hete Garantiselskapet Bøndenes Hus, men som ganske sikkert snart ble hetende «Bondehallen», og det var navnet på lokalet så lenge «Bondehallen» eksisterte.

De ungdommene som satt i styret for Ungdomslaget Eidsberg etter årsmøtet på Stensrud 2. februar 1924 fikk et hektisk år. Det var det året alle Høiefjeringen jobba dugnad. Det ble gravd, kjørt stein og grus, og tømmer og skåret materialer til forsamlingslokalet. Hva de forskjellige gårdene og ungdommen ydet er en saga lott, og har lite å si når resultatet ble ferdig til innvielse 16. oktober 1924. Byggmester var Karl Nordeng, og da

huset var ferdig hadde man kr 16–17 000 i gjeld.

Etter årsmøtet på Stensrud 2. februar 1924 hadde ungdomslaget følgende styre: Formann Kristian Høie og nestformann Johs. Bakker. De øvrige styremedlemmene var: Andreas Høie, Syver Bakke, Sigrid Lund (ble med tiden fru Syver Bakker), Anna Dybedal (ble med tiden fru Fridtjof Lund-Høie), Signe Høie Vethe (ble med tiden fru Thorleif Præsthus) og Jens Moen. Som ungdommer flest tok de seg også tid til å ha det moro. Ifølge annonsene i «Indre» var det samling på Stensrud både i påska og ved St. Hans-tid.

Innvielsen for Bøndenes Hus

16. oktober 1924

Den 16. oktober ble en stor dag for folket i Høiefjeringen. Som hovedtaler

hadde styret fått tak i statsråd Johan E. Mellbye, som dertil var bondehøvding og formann i Norges Bondelag. Det var stortingsvalg denne høsten, og i den forbindelse hadde Mellbye fått to dager til valgkamp i Østfold. Den ene dagen fikk vi altså her i Eidsberg i forbindelse med innvielsen av «Bondehallen».

Alt første dagen lokalet ble brukt ble «Bondhallen» for liten, det var stapp fullt over alt. Det var ungdomslagets Johs. Bakker som ledet dette stormøtet i Høiefjeringen, og som ble starten for et minnerikt forsamlingslokale.

«Bondehallen» var bygd som et vinkelbygg, med inngang fra vest. Der var det bred trapp med tak over, før man kom inn i entréen. På høyre side i denne var det trapp opp til vaktmesterleiligheten i annen etasje, og en dør inn til «veslesalen/garderoben».

På venstre side av entréen var det dør til kjøkkenet, med vedkomfyr.

Kjøkkenet var tungvint, for det gikk mange år før «Bondehallen» fikk innlagt vann. Både inngangsdøra og døra inn til dansesalen var doble.

Østover fra det to-etasjes frontbygget var det en stor dansesal med scene. Takhøyden i salen var såpass stor at det stort sett var brukbar luft ved tilstelninger. Salen hadde to vinduer mot sør, i likhet med lillesalen.

Det var to piper i huset, en til komfyren på kjøkkenet, og en til ovnen i småsalen, og til den store etasjeovnen i storsalen. Denne etasjeovnen var det en gubbe som presterte å rive over ende på en tilstelning i «Bondehallen». Ja, det knytter seg mange forskjellige minner til «Bondehallen».

«Bondehallen»

fikk stor betydning for grenda

Det var virkelig behov for et forsamlingslokale i Høiefjeringen, vi gamle minnes med vemod sykepleieforeningens trivelig basarer og mannskorets virksomhet i «Bondehallen». Eidsberg mannskor ble stiftet 14. september 1922 i «Bondehallen», og hadde alle sine øvelser der opp gjennom årene. Det ble også arrangert uhøytidelige skirenn i Brennoppbakkene med påfølgende humoristiske «seksaer» (måltid klokka seks, lettere, ikke privat kveldsmåltid, særlig i foreninger. Red. anm.) i «Bondehallen». Det ble også fremført sketsjer basert på lokalt stoff, hvor personer med særegenheter fikk gjennomgå.

Jeg kan nevne som et eksempel sketsjen om en mann som pleide å vifte med armene når han presenterte seg. Skuespillerne arrangerte en operasjon hvor bedøvelse ikke virket på pasienten. Da han ble gitt mer bedøvelse til ingen nytte, sa «legen» fortvilet: «Jøss, hva er dette for en kar som det ikke biter bedøvelse på?» Da slo «pasienten» ut med armene og sa navnet sitt.

Det var allikevel ungdomslagene som fikk mest nytte av «Bondehallen» til sine møter, øving av skuespill, leikkurs og fester. Årene frem til 1941 var det Ungdomslaget Eidsberg som fungerte, og hadde sin glansperiode. Etter krigens opphør i 1945 døde ungdomslaget ut, og protokollene vet ingen hvor er.

I 1947 ble Eidsberg bygdeungdomslag, BU, stiftet, og hadde møtene og festene sine ved Eidsberg stasjon, i Trømborg og i «Bondehallen». Da skytterhuset Gran ble solgt i 1957, var det bare i «Bondehallen» BU kunne

arrangere dansefester. Derfor ble all BU-virksomhet lagt til «Bondehallen», og ungdomslaget ble derfor Garantiselskapets viktigste bruker av huset.

Dette resulterte i at Garantiselskapet Bøndernes Hus den 5. april 1965 lot Eidsberg BU overta lokalet for gjelda, og ungdomslaget ble ansvarlig for forpliktelser og vedlikehold av eiendommen, blant annet å betale Edvart Haga 50 kroner i årlig leie av tomta.

Eidsberg BU drev lokalet til Kirkeby grendehus sto ferdig i 1982. 16. mai 1982 solgte ungdomslaget husene på tomta til Eivind Haga for kr. 25.000 kontant, og nettoen gikk deretter inn som andeler i Kirkeby grendehus. Eivind Haga gikk også med på at lagets inventar midlertidig kunne bli værende i huset.

«Bondehallen» hadde da vært et populært samlingssted i nesten 60 år, og minnene er mange både på godt og vondt. Alf Prøysen beskriver så godt slåsskjempene «Snekkersvekara» i boka si «Trost i taklampa».

Slike bøller hadde man, og har man, i hver bygd landet rundt. Disse bøllene, som drar på lokalet for å slåss og ødelegge for andre ungdommer. «Bondehallen» var intet unntak, og fikk derfor av enkelte økenavnet «Fellesslakteriet».

I dag ligger det en stilig villa på «Bondehalltomta» og den heter selvfølgelig «Bondehallen».

Ungdom kom, og ungdom gikk.

Mange traff nok her sin kårne.

Noen seg også en blåveisteve fikk,

og som dagen derpå pleiet sårene.

Ungdomslaget Eidsberg og «Bondehallen»

Som før nevnt var det ungdomslaget som dro i gang «Bondehallen» i 1924, og laget fikk nå en blomstrende virksomhet under Alf Kristiansen og Olaf Moens ledelse. De hadde også en fin amatørteatergruppe, med Olaf Moen som primus motor. Av jenter var det to som var ved telefonsentralen på Høiendal, nemlig Gunda Støeng og Gudrun Moseby, samt Høiendals egen datter, Reidun Smestad, som var mest aktive.

Den største suksessen hadde de med sitt skuespill «Bønder i byen», da var «Bondehallen» så full at folk måtte stå i gangen. Et annet skuespill med stor suksess, som de fremførte like før krigen, var «Kællæne i Oladæl'n». Etter Olaf Moen overtok Armann Lund ledelsen frem til krigen satte en stopper for lagsvirksomheten.

Jeg var så heldig å få en skikkelig prat med Olaf Moen da han var 87 år. Han mente Syvertsen-Rognerud hadde leikkurs i «Bondehallen» på første av 30-åra, kanskje før. Det første Syvertsen-Rognerud lærte oss, sa Moen, var å gå polonese. Da måtte vi gå skikkelig. Gud nåde den som subba med beina! Jeg kan være enig med Moen i begge deler. Jeg vet også at Syvertsen-Rognerud hadde kurs ved Eidsberg stasjon i 1923, og jeg lærte å gå polonese av ham i Skytterhuset Gran i 1941.

Syvertsen-Rognerud hadde leikkurs både i 1940 og 1941 i «Bondehallen». Da jeg gikk i «Skytterhuset» lærte jeg polonese og Gammel Reinlender m.m., og en kveld fikk vi *de flinke* fra «Bondehallen» på besøk. De gikk da et tilleggs kurs, hvor de blant annet lærte

Gammel Springar. Jeg minnes godt lederen, Armann Lund, komme kjørende med hest og slede som førstemann i kanefarten fra «Bondehallen» til «Skytterhuset». Det var avtalt spill med Syvertsen-Rognerud, denne populære lille mannen med fela og den «raue» vesten.

Danserne i «Bondehallen» ble til en leikarring som deltok på Eidsiva ungdomslags sommerstevne 22. juni 1941 i Hobøl. Det ble tatt to bilder av danserne denne dagen, og en forstørrelse av disse henger nå i grendehuset. Jeg har dertil greid å identifisere alle deltagerne, og festet listen med navnene under det ene bildet. Det bildet kan man si er finalen til Ungdomslaget Eidsberg. Like etter at bildet ble tatt, stoppet krigen videre lovlig virksomhet i ungdomslaget. Ledelsen ville ikke fortsette på nazistenes premisser, og la ned virksomheten offisielt. Det forhindret ikke at Thor Østensvig og Ottar Udahl arrangerte noen populære illegale fester i «Bondehallen». Dessverre kom Ungdomslaget Eidsberg aldri skikkelig i gang igjen etter frigjøringa i 1945. Det døde ut og protokollene forsvant.

Jubelsommeren 1945 ble et godt år for «Bondehallen». Da det ble arrangert mange fester både av foreninger og private. Idrettsleder som jeg var, inviterte jeg fotballgutta og håndballjentene mine til dans i «Bondehallen» da jeg feiret min myndighetsdag. Det var en stor dag å bli myndig og 21 år den gang. Det ble en skikkelig fest husker jeg. Det var et eget miljø i «Bondehallen», der vi danset på det slitte gulvet hvor kvistene stakk opp som rundslitte kuler. Målet på en

vellykket fest var når hele dansegulvet grynget da vi danset springdans. Det gjorde det på bursdagen min da Bekkevar'n dro «bæljen» oppe på scena. Ja, vi greide godt å danse etter bare et trekkspill den gang, uten alle høytalerne som musikerne bruker i dag!

Garantistene hadde det vanskelig

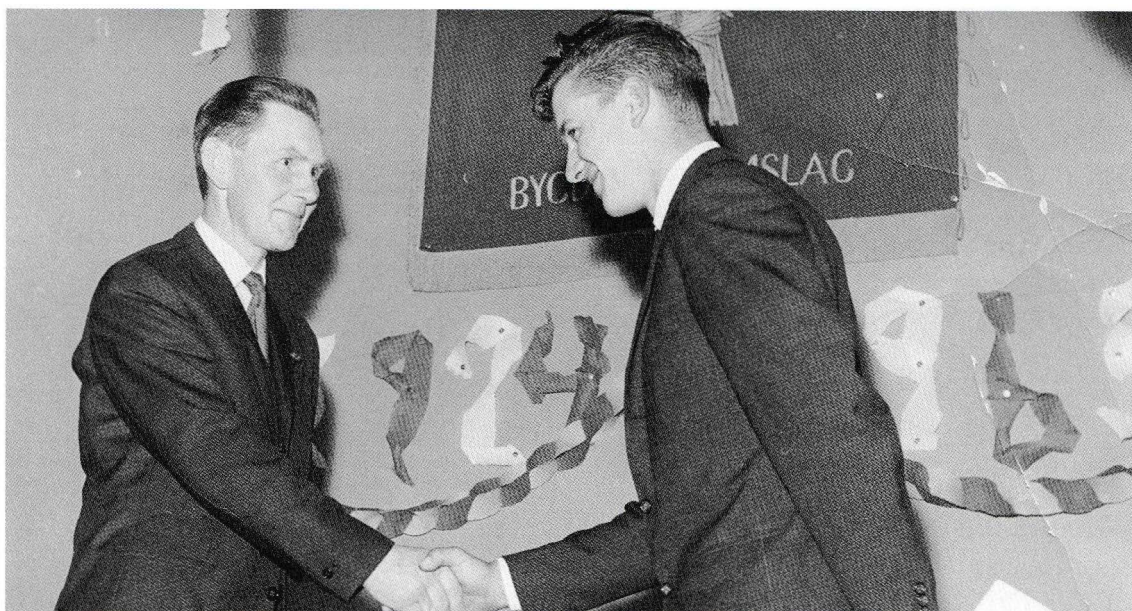
Det var bøndene i Høiefjeringen som var økonomisk ansvarlige for «Bondehallen», og stedets eiere. De var ikke heldige med sine garantier i 1920- og 30-årene. Da startet den store verdensomspennende depresjonen, forløperen til *de harde 30-åra*. Nedgangstidene skapte problemer for garantistene. Garantiselskapet var truet av oppløsning. Heldigvis ble Garantiselskapet Bøndenenes Hus reorganisert i 1938 med Ivar Høie som formann, og tross alle vansker i 30-åra, krigsåra og etterkrigsåra fungerte det reorganiserte Garantiselskapet i nesten 30 år.

Garantistenes siste gjøremål

20. februar 1965 hadde garantistene årsmøte i «Bondehallen». Der ble det reist forslag om å overdra stedet til Eidsberg bygdeungdomslag.

Det ble drøftet betingelser for overdragelsen, til beste for skolekretsens innbyggere, og fullmakter for styret til å ordne det praktiske med overdragelsen.

Alt ble så vedtatt enstemmig av disse 17 tilstedeværende: Olav Mjelde – Sø-Høie, Ivar Høie – Lindhol, Inga Lund Høie – Nordhaug, Hans Martin Lund Høie – Nordhaug, Syver Bakker – Nord-Høie, Johan Bakker – Bakker, Johan Haugen – Høie, Ragnar Østensvig –

Skjøteoverrekkelse i Bondehallen 5. april 1965 fra Garantiselskapet Bøndenenes Hus i Eidsberg til Eidsberg bygdeungdomslag Her representert ved Olav Mjelde og Rolf Kirkeby.

Aas, Lars Moen – Brenne, A. Hartmann
Åle – Skjeggerud, Arne Aas – Aas,
Ole Bakker – Bakker, Jens Moen –
Trippestad i Askim, Torstein Moen –
Moen, Kristian Søreng – Søreng, Inga
Bergstrøm – Guldborg, og Armann Lund
– Buskildsrud.

Styret hadde fått fullmakt til
å avhende «Bondehallen» for gjelda
på kroner 3130, og Eidsberg
bygdeungdomslag godtok de øvrige
betingelsene på et ekstraordinært
årsmøte 26.3.1965.

Den 5. april 1965 ble skjøtet
fra Garantiselskapet Bøndenenes
Hus Eidsberg, til Eidsberg
bygdeungdomslag utferdiget
og undertegnet av følgende
styremedlemmer: Olav Mjelde, A.
Hartmann Åle, Syver Bakker og Hans
Martin Lund Høie.
Garantiselskapet hadde utspilt sin
rolle, men gitt en
meget verdifull støtte til bygdas
ungdom, ja, takk for det.

Den store overdragelsesfesten

24. april 1965

Det var stappfullt av unge og voksne i
«Bondehallen» denne lørdagskvelden.
Ungdomslaget skulle få overrakt skjøtet,
og garantistene skulle feire forsinket
40-årsjubileum med varm aften.
Formann i BU, Rolf Kirkeby, ønsket
velkommen, og var glad for at alle
hadde fått plass.

Den høytidelig delen av festen
begynte med varmretten og August
Kleven var toastmaster. Han satte i gang
Hakon Koht-Norbye, som fremførte
sin femte festprolog til ungdomslaget.
Deretter sang Eidsberg mannskor
tre sanger, ledet av Sigurd Sandem.
Hovedtaler var Olav Mjelde som på
vegne av garantistene overrakte skjøtet
til BU's formann, Rolf Kirkeby. Begge
disse holdt korte taler, før man fikk et
par sanger av mannskoret. Da først
holdt Mjelde sitt historiske foredrag
om Garantiselskapet Bøndenenes Hus i

Høiefjerdningen, og om 40-årsjubiléet som ble utsatt til denne kvelden. Han ble etterfulgt av flere talere, og Rolf Kirkeby avsluttet den høytidelige delen av festen med å takke for «Bondehallen» og alle gode råd, sang og taler for øvrig, og til slutt sang man «Ja, vi elsker».

Så fortsatte festen til de små timer med forskjellig underholdning og noe dans.

Eidsberg bygdeungdomslag satte pris på «Bondehallen»

Bygdeungdomslaget brukte «Bondehallen» mye, og fikk sammen med garantistene lagt inn vann i huset 1963. Virksomheten ble ikke mindre i eget hus fra 1965. BU hadde kurser av forskjellige slag i huset, og tevlinger for de unge. Ungdomslaget hadde også «gubbefester», hvor de unge hadde med seg sine foreldre. Disse «gubbefestene» med varm aften, skuespill og annen underholdning var populære i mange år. Noe som var populært «Bondehallen» var de årvisse basarene til Sykepleieforeningen. Disse var en tradisjon helt siden 30-åra, og var like populære så lenge «Bondehallen» fungerte. Restene av mannskoret, inklusive Ole Bakker, var et populært og årvisst innslag på basarene så lenge Bakker'n & co. fungerte. Ja, koret fremførte ikke bare sanger, det oppførte også artige sketsjer, og vi eldre minnes Ole Bakker sine uforglemmelige soloopptredener.

Det ble en ny vri på basarene i det nye grendehuset, men sykepleieforeningen holder heldigvis tradisjonen ved like.

Epilog

Forsamlingslokalet «Bondehallen» er borte, men stedet blir aldri glemt. Den nye villa Bondehallen vil vitne om «forna da'r». Også andre steder i bygda finnes levende vitner om «Bondehallen». Servise og annet utstyr til tekjøkkenet i grendehuset er flyttet fra «Bondehallen» til grendehuset. Da Skjørshammer brygge i «Fiskærbøgda» ble åpnet 5. august 1991, ble krakkene, borda og benkene i «Bondehallen» plassert på og rundt dansegulvet der nede i «Fiskærbøgda».

Den siste gangen «Bondehallen» var offentlig brukt, var 5. april 1997. Da leide sykepleieforeningen «Bondehallen» av Bjørn Solberg, og denne kvinneforeningen brukte da huset til et loppemarked.

Bjørn Solberg hadde tidligere på året kjøpt «Bondehallen» av Hagafamilien og begynte å rive huset utpå sommeren og høsten. Noen store bål det året ble «Bondehallens» endelikt.

Eidsberg 14. oktober 2002

Slakter og tarmrenser

søkes til vårt slakteri.

For begge stillinger kan det bli

aktuelt med opplæring.

Kvinnelig og mannlig arbeidskraft

søkes til vårt fjærleslakteri.

Herland's Off. Eksportslakteri A/S

Tlf. Mysen 89 56 21

